

Aşırıçılık ve Radikalleşme: Farkı yaratan nedir?

Prof. Dr. Ayhan Kaya

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Şubat 2020

ERC AdG Prime Youth

785934 — ISLAM-OPHOB-ISM

ERC Gelişmiş Hibe Projesi Hakkında: PRIME Youth

Bu araştırma, küresel mali kriz ve mülteci krizi olmak üzere iki önemli krizle karşı karşıya olan Avrupa Birliği'nin mevcut siyasi, sosyal ve ekonomik bağlamını analiz etmektedir. Bu krizler, özellikle "ötekini" kültürleştiren ve damgalayan söylemlere karşı savunmasız olan gençler arasında korku ve önyargının artmasına yol açmıştır.

Yerel veya göçmen kökenli olsun, 18 ila 30 yaşları arasındaki gençler, küreselleşmeden kaynaklanan tehditlere sanayisizleşme, yalnızlık, inkâr, aşağılanma, güvensizlik ve anomi gibi benzer tepkiler vermektedir. Bu tepkiler, mevcut sosyo-ekonomik, politik ve psikolojik dezavantajlar karşısında özelleştirilmeye eğilimlidir. Yerel gençliğin bir kısmı sağcı popülizme eğilirken, Müslüman gençlerin bir kısmı ise İslami radikalizme doğru eğilmektedir. Bu grupların ortak paydası, hem istihdam sorunu yaşayan hem de radikalleşmeye eğilimli olmalarıdır. Bu nedenle, bu proje, etnik köken, kültür, din, miras, homojenlik, özgünlük, geçmiş, cinsiyet ve ataerkillik yoluyla hoşnutsuzluklarını ifade etme eğiliminde olan yerel Avrupa gençleri ve Müslüman kökenli gençler arasındaki radikalleşme süreçlerinin sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik kaynaklarını incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu proje, Avrupa Araştırma Konseyi'nin (ERC) UFUK2020 araştırma ve yenilik programı kapsamında 785934 numaralı hibe anlaşması ile fonlanmıştır.

Aşırıılık ve Radikalleşme: Farkı yaratan nedir?

Prof. Dr. Ayhan Kaya

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Aşırıılık (*extremism*) ve radikalizm terimleri günlük hayatta ve bilimsel literatürde birbirinin yerine kullanılan iki terim olarak önümüze çıkar (Moskalenko ve McCauley, 2009). Bu eşdeğer kullanım, popülizmin egemen olduğu (populist *Zeitgeist*, Mudde, 2004) ve sosyal, ekonomik ve politik olguları kavramsallaştırma ve anlamada Kartezyen ikili bir anlayışın hâkim olduğu bir çağda şaşırtıcı görünmemektedir. Bilimsel düşünme de bu indirgemeci eğilimden payını almaktadır. Güncel bulgular, bilimsel araştırmaların ortaya çıkardığı gerçeklerin de ötesinde, politika yapıcılarının, gazetecilerin ve halkın da bu terimleri çeşitli sosyal ve psikolojik olayları etiketlemek için oldukça esnek ve değiştirilebilir bir şekilde kullandığını göstermektedir. Örneğin, araştırmalar, bireylerin kendileriyle herhangi bir benzerliği reddetmek ve farklılıklarını korumak için şiddet eylemlerinin faileri ile psikolojik patolojileri ilişkilendirme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Noor vd., 2019). Bu tür süreçler "radikalleşme" teriminin kamusal alanda teröristleri (örn. "radikalleşmiş" bireyleri) tanımlamaktaki popülaritesini açıklayabilir ve böylece teröristlerin politik eylemlerinin varsayılmış psikopatolojik kökenini vurgulayabilir (Mandel, 2009).

"Radikal" terimi, Latince *radix* (kök) kelimesinden gelir ve radikalleşme, kelimenin tam anlamıyla "köklere geri dönme" süreci anlamına gelir. Terim, bitkilerin, sözcüklerin veya sayıların köklerini ifade eder. Erken modern düşünürler, radikali bir şeyin temellerini, ilk prensiplerini ya da oluşumda ilk başta neyin gerekli olduğunu ifade etmeleri gerektiğinde botanik, etimolojik ve matematiksel kullanımlardan yola çıkarak tanımlamışlardır (Calhoun, 2011). Gerçekten de radikalleşme teriminin katı bir yorumuna göre, sözgelimi yeni malzemeler eklemeyen, geleneksel bir yemek tarifini mutlak bir şekilde takip eden bir kişi 'gıda radikali' olarak değerlendirilebilir. Radikalizmin ana akım tanımı ise, Oxford sözlüğünde verildiği gibi, "tam veya eksiksiz siyasi veya sosyal reformu savunan insanların inançları veya eylemleri" şeklinde yapılmaktadır.¹ 'Radikal' terimi 18. yüzyılda halihazırda genellikle o dönemin Aydınlanmacı Fransız ve Amerikan devrimleriyle bağlantılı olarak kullanılmaktaydı. Ancak terimin kullanımı 19. yüzyılda, kapsamlı bir sosyal ve siyasi reformu savunan siyasi gündeme atıfta bulunulan durumlarda yaygınlaşmıştır (Maskaliünaité, 2015: 13). 'Radikal' terimi aynı zamanda bir siyasi partinin en uç kısmını temsil etmek ya da desteklemek için de kullanılmıştır (Schmid, 2013).

'Radikalleşme' terimi yüzyıllardır kullanılmaktadır. Ancak günümüzde büyük ölçüde Selefilik, Vahabizm, IŞİD, El Kaide ve Boko Haram gibi İslamcı gruplarla özdeşleştirilmektedir. Temel olarak terimin olumsuz çağrışımları vurgulanmaktadır. Oysa ki, geçmişte başka çağrışımlar

¹ Oxford Dictionary, <https://www.lexico.com/definition/radicalism>. Türk Dil Kurumu ise, 'radikalleşmek' sözcüğünü köktenci olmak; kesin durum almak şeklinde tanımlamaktadır.

yaptığı da görülebilir. Örneğin 19. yüzyılın radikalleri, kraliyet ve emperyalist güçlere meydan okuyan demokratlar, sosyalistler ve liberallerdi. 1968 kuşağının radikalleri modern toplumların ataerkil yapısına meydan okuyan gençlerdi. Günümüzde ise, 'radikalleşme', Müslüman gençlerin ve Avrupa'da yaşayan yerli gençlerin sosyal, ekonomik ve politik dışlanma, itaat, yabancılaşma ve tecrit biçimlerinden şikayetçi çeşitli bireylerin savunma tepkisi olarak ortaya çıkan bir süreçtir. Öte yandan, beyaz ırkın üstünlüğünü savunan bazı ırkçı grupların da yine 'radikalleşme' kavramıyla birlikte anılmaları son dönemde karşılaşılan bir yaklaşım olmaya başlamıştır.

Küresel Bağlam: Her Cephede Şiddet İçeren Aşırılığın Yükselişi

Neo-liberal çağın, hayal kırıklığına uğramış yerli nüfus grupları arasında *Radikalizmin Yerelleşmesine* yol açtığı görülürken, hayal kırıklığına uğramış göçmen kökenli grupları arasında ise *Radikalizmin İslâmileşmesine* yol açtığı görülmektedir (Kaya, 2019). Bu grupların ortak paydası, sınıfsal ve mesleki olarak yükselme şanslarının azalmış olması ve radikalleşmeye eğilimli olmalarıdır. Mevcut çalışmalar, iki grubu ayrı etnik-kültürel ve dini kategorilere ayırmaktadır (Keppel, 2017; Roy, 2017). Avrupa'da çoğunluğa ait bazı sosyal gruplar, İslamofobi dili aracılığıyla güvensizlik ve sosyal-ekonomik yoksunluktan duydukları mutsuzluğu ifade etme eğilimindedirler. Uzun yıllar önce, Seymour Martin Lipset (1960) sosyo-politik hoşnutsuzluğun insanları anti-Semitizm, yabancı düşmanlığı, ırkçılık, bölgecilik, aşırı milliyetçilik, faşizm ve kozmopolitizm karşıtlığına yönlendireceğini belirtmiştir. Lipset'in 1950'lere ilişkin düşünsel müdahalesi günümüze aktarılırsa, İslamofobinin sosyo-ekonomik ve politik olarak tedirgin durumdaki bireyler için bir çıkış söylemi haline geldiği söylenebilir.

İslamofobik söylemin sağcı popülist partiler, toplumsal hareketler ve özellikle Avrupa'nın finansal ve mülteci krizlerinden etkilenen bazı bölgelerindeki aşırı sağ gruplar tarafından yaygın olarak kullanılan bir taktik haline geldiği görülmektedir. İslamofobik söylem, 11 Eylül'ü izleyen son yirmi yılda büyük yankı buldu ve bu söylemin savunucuları, endişeleri mutlaka Müslümanlarla ilgili meselelerden kaynaklanmasa da, İslamofobik söylemi kullanmak suretiyle uluslararası toplumun ve iktidarların dikkatlerini çekmeyi başardılar. Başka bir deyişle Müslümanlar, dünyanın birçok yerinde sıkıntılı durumlar için en popüler günah keçisi haline gelmiştir. Neredeyse yirmi yıldır, Müslüman kökenli göçmenler ve çocukları, Avrupa kamuoyunun bazı kesimleri tarafından çoğunlukla finansal bir yük olarak değerlendirilmekte ve neredeyse hiç bir zaman bir fırsat olarak algılanmamaktadırlar. Müslüman kökenli göçmenler, diğer pek çok konunun yanı sıra, kanunsuzluk, suç, şiddet, uyuşturucu bağımlılığı, radikalizm, köktendincilik ve çatışma gibi olumsuz konularla ilişkilendirilmektedir (Kaya, 2015). İslamofobi, sağcı popülist partiler, toplumsal hareketler ve özellikle Avrupa'nın finansal ve mülteci krizlerinden etkilenen bölgelerindeki aşırı sağ gruplar tarafından yaygın olarak kullanılan söylemsel bir taktik haline gelmiştir.

Aşırıcılık ve Radikalizm

Hem aşırıcılık hem de radikalleşme, son yıllarda sosyal bilimler arasındaki kapsamlı araştırmaların odak noktası olmuştur. Ocak 2020'de yapılan hızlı bir Google araması, aşırıcılık kavramının İngilizce dilindeki karşılığı olan 'extremism' kavramı 282.000, radikalleşme

kavramının İngilizce karşılığı olan 'radicalization' kavramının ise 84.000'den fazla referansa sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bu kavramların neleri kapsadığına dair bir fikir edinmek için radikalleşme ve aşırıcılığın anlamını açıklığa kavuşturmak yararlı olabilir. Birincisi ve en önemlisi, terörizm ve siyasal şiddet üzerine yapılan çoğu araştırma *radikalleşmenin bir süreç olmasına* işaret edilirken, aşırıcılık psikolojik ve ideolojik bir durum olarak kuramsallaştırılmaktadır (Kruglanski vd., 2019). Bu nedenle iki terim arasındaki farklılık, dinamik veya statik olaylara yaptıkları atıfla ilişkilidir. Ayrıca, ikinci vurgu iki terim arasındaki nedensel ilişkileri ele almaktadır. Aşırıcılık, kişinin siyasi ve ideolojik konulara (dindarlık dahil) ilişkin inançlarının kapsamını ifade ederken, radikalleşme aşırı inançlar üreten veya bunlardan kaynaklanan mekanizmalarla ilgilidir (Van den Bos, 2018).

Aslında radikalleşmenin tanımlanması sosyal bilimlerde ve özellikle psikolojide oldukça problemleri bir konu olmuştur (Schmid, 2013). Nitekim, prensipte aşırıcılık 'standart' bir inançla ilgili benzer ölçekler kullanılarak değerlendirilebilirken; radikalleşme kavramı, çeşitli tarihsel, sosyal, politik ve ekonomik etmenlerden etkilenerek karmaşık kavramsallaşmalara yol açar. Radikalleşme, radikal davranışın doğrudan desteklenmesini veya sergilenmesini gerektirir ve bu nedenle şu soruyu akla getirir: radikal davranış nasıl tanımlanabilir? Sosyal bilimlerde, bağlamsal ve toplumsal nüansları kültürlerarası farklılıklara duyarlı şekilde anlama ve açıklamaya daha fazla ilgi gösterdikçe, nelerin radikal veya gerçek doğru olduğunu belirlemek de zorlaşmaktadır.

Radikalleşme teriminin tarihi

Radikalleşme terimi, iki yüzyıldan fazla süren bir geçmişe sahiptir, bu nedenle zaman içerisinde anlamında değişiklikler yaşanmıştır. Bötticher'e (2017) göre, radikalizm terimi ilk kez tıp biliminde kullanıldı ve 18. yüzyılda İngiltere'de devrimci öncülerini temsil etmek için siyaset alanına taşındı. Daha sonra 18. yüzyılın sonlarında Fransa'ya ulaştı ve halen de parlamentodaki adlarında "radikal" terimini kullanmaya devam eden merkez sol kanat partilerdeki ilerici devrimcilere işaret etti. Bu terim daha sonra 19. yüzyılda Almanya'da da aynı anlamda kullanıldı. Aslında radikalizm, o dönemde aydınlanma felsefesinden esinlenen ve ilerici sosyal politikaları destekleyen liberaller ve solcu politikacılar için politik bir belirleyiciydi. Bu ideolojik ton doğrultusunda, radikalizm 19. yüzyıl boyunca cumhuriyetçiliği savunan ve Avrupa'da mutlak monarşi rejimlerine karşı kurtuluşu savunan bir doktrin haline geldi. Bu bağlamda, radikalizm laiklik, demokrasi yanlısı unsurlar ve hatta eşitlikçi vatandaşlık ve evrensel oy hakkı gibi eşitlikçi taleplerden oluşuyordu.

Bu taleplere muhalif olan siyasiler zaman içerisinde, radikalleri şiddetli devrimciler olarak göstermeye başladı. Bu durum, statükoyu korumak amacıyla siyasi muhalefeti psikolojik bir hale büründürmeye yönelik ilk girişimdir (Sartori, 1984). Radikal bir siyasi partiye ya da bu partinin fikirlerine bağlılık gerçeğini belirlemek için 'Radikalizm'den' 'radikalleşmek' fiili türemiştir. Bu türeme, süreç kavramını ima etmek üzere 'esas hale getirmek' (kök etimolojisine geri dönmek) veya 'aşırılık yanlısı kılmak' anlamını genişletmektedir. Radikalleşme sözcüğü, 1930'larda, özellikle radikal partilerle ilgili olarak veya daha geniş anlamda solcu devrimci hareketleri adlandırmak için kelimenin fiil halinden türetilmiştir. Radikalleşme ve solcu şiddet arasındaki bu ilişki, Mayıs 1968 protestolarındaki sivil hak

aktivistlerini ve eylemcileri belirtmek için 1960'larda da sürdürüldü. “Radikalleşme” kelimesinin 2000 ve özellikle 2010 yılından itibaren değişen anlamını, özellikle İslamcı terörizm konusunda genel olarak şiddet eylemlerine yol açan bir süreç olarak değerlendirilmeye başladığında görüyoruz (Khosrokhavar, 2014).

19. yüzyılın başlarındaki toplumsal hareketlere odaklanan Craig Calhoun (2011), radikalizmin üçlü bir sınıflandırmasını yapar: *felsefi radikalizm*, *taktiksel radikalizm* ve *tepkisel radikalizm*. *Kuramcılarının felsefi radikalizmi*, kamusal alanın yapısal dönüşümünü anlamak için rasyonel analizler yapmak ve programlarla toplumun köklerine nüfuz etmekle ilgiliydi. *Aktivistlerin taktiksel radikalizmi* temel olarak, şiddetin ve buna ulaşmak için diğer aşırı önlemlerin kullanılmasını gerektiren acil değişiklik arayışları ile ilgiliydi. Modernleşmenin olumsuz etkilerinden muzdarip olanların *tepkisel radikalizmi*, daha çok kendi topluluklarında ve kültürel geleneklerinde önemli gördükleri değerlerin kapitalizmin etkisiyle ortadan kaldırılmasına tepki mahiyetindeydi. Bu düşünce çizgisini takiben, Reformist liderlerinin de Hıristiyanlık'ın temel esaslarına sahip çıkarak Katolik Kilisesi'nin hiyerarşik yapısından arındırdıkları için radikal olduğu söylenebilir. Felsefede, René Descartes bilgiyi temel koşulları üzerinden yeniden düşünerek analiz etme girişiminde radikaldi. Günlük yaşamda ilahi iç ışığı, duyuları ve mantığı rehberliğinde kendi için temel meseleleri yargılayarak hiyerarşik düzene meydan okuyan radikal bireyler de hep mevcuttu (Calhoun, 2011).

Radikalizm, istikrarlı bir ideolojik durum olarak anlaşılabilir. Bir noktada radikal olan fikirler başka bir noktada liberal, hatta muhafazakâr olabilir. 19. Yüzyılın radikalleri liberaller ve demokratlardı, ancak artık onlara günümüzde radikal demek mümkün değil. 1968 kuşağı da ataerkil ve otoriter sosyo-politik düzene meydan okudukları için radikaldi. 1968 kuşağının radikalleri, 19. yüzyıl radikallerinden farklıydı. Benzer şekilde, günümüzün radikalleri de öncekilerden çok farklıdır. Toplumsal hareketler teorisinden hareketle, Craig Calhoun (2011), geleneksel olanı savunan milliyetçi, yerelci, popülist ve/veya dini grupların bugün radikal bir duruş sergilediğini iddia etmektedir. Hatta Calhoun bu tür bir popülizm ve muhafazakârlığın “işçi ve küçük mülk sahiplerinin yaşadığı koşullarda verilen kararlara dahil edilmesi için önemli bir demokrasi mücadelesi olduğunu” öne sürmeye devam etmektedir (Calhoun, 2011: 250).

Literatür, radikalleşme sürecinde olan bireylerin kendileriyle benzer düşünen bireyleri arama eğiliminde olduğunu ve zaman içerisinde bir topluluk oluşturduklarını göstermektedir. Bu grupların radikalleşmesi için kolektif eylem gereklidir. Charles Tilly (1977) siyasette kolektif eylemin oluşumunu açıklamak için dört argüman olduğunu belirtmektedir: Marksist yaklaşım, Durkheimian yaklaşım, Millian yaklaşım ve Weberian yaklaşım. Marksist yaklaşım kolektif eylemi gruplar içindeki dayanışmaya ve gruplar arasındaki çıkar çatışmasına bağlar. Durkheimian yaklaşım ise, kolektif eylemi toplumlarda entegrasyon ve dağılma süreçlerine bir yanıt olarak ele alır. Millian yaklaşımı, kolektif eylemi kişisel menfaat arayışı olarak açıklar. Son olarak da, Weberian yaklaşımı kolektif eylemi belirli inanç sistemlerine bağlılığın sonucu olarak tasvir eder (Tilly, 1977: 5). Dolayısıyla Marksist analiz, kolektif eylemi kapitalizmin yabancılaşma gibi zararlı etkilerinin bir sonucu olarak tanımlarken, Durkheimian analiz biçimleri ise bunu kimlik kaybına ve öfkeye yol açan modernleşme süreçlerine bir tepki olarak tanımlar. John Stuart Mill'in Faydacı analizi, bazı kişilerin neyin yanlış olduğu ile ilgilendiğini, bazılarının ise doğru olanın yanında bireysel çıkarlara önem verdiğini varsaymaktadır (Mill,

1950). Oysa Weberian analiz biçimleri, bazı bireylerin hızlı sosyal değişimin zararlı etkilerine karşı toplulukları başarıyla harekete geçiren bazı karizmatik liderlerin savunduğu inanç sistemlerine ve ideolojilerine karşı açık oluşlarına dikkat çekmektedir (Tilly, 1977: 42).

Charles Tilly'nin toplu eyleme ilişkin tipolojisi sosyal bilimcilerin günümüzdeki toplumsal hareketliliğin ayırt edici özelliklerini anlamaları için de etkilidir. Tilly, *savunmacı, saldırgan ve hazırlayıcı hareketlilik (mobilization)* arasında ayırım yapar. Savunmacı mobilizasyon genellikle alt katmandan yukarıya doğru gerçekleşir. Dışarıdan gelen bir tehdit karşısında grubun üyelerini düşmanla savaşmak için kaynaklarını bir araya getirmeye teşvik eder. Bu tehdit kapitalizm, küreselleşme, adaletsizlik, yoğun vergilendirme veya zorlayıcı devlet gücü olabilir. Tilly, radikal gıda ayaklanmalarını, vergi isyanlarını, tarlaların istilasını ve vicdani reddi Avrupa'daki savunmacı *hareketlilik* biçimleri arasında sınıflandırmaktadır. Etkin vatandaş olma ve siyasi *hareketliliğe* katılma kararları, 11 Eylül'den önce ve sonra Müslüman kökenli gençler için önemli riskler doğurmuştur. Yerelci ve İslamcı gençlik *hareketlilik*lerini de aynı kümede listeleyebiliriz. Saldırgan *hareketlilik* genellikle üst katmandan aşağıya doğru gerçekleşir. Burjuva ve zanaatkârlar arasında, İngiltere ve Galler seçim sisteminde geniş kapsamlı değişiklikler getiren 1832 Büyük Reform Yasası'nı hazırlamak için oluşan siyasi ittifak bu tür hareketliliğe örnek olabilir (Tilly, 1977: 34). Ayrıca, bazı Avrupa sağcı popülist partiler tarafından, işçi sınıfı grupları, güvencesiz gruplar, kadınlar ve özellikle İslamofobik duyguları tetikleyen LGBTİ grupları gibi çeşitli sosyal grupların eylemleri de saldırgan *hareketlilik* olarak sınıflandırılabilir (Kaya, 2019). Tilly'ye (1977) göre son kategori, yine yukarı katmandan aşağıya doğru gerçekleşen hazırlayıcı *hareketlilik*dir. Bu tür *hareketlilik*de, gruplar gelecekteki fırsatlar ve tehditlerin beklentisiyle kaynak toplamaya odaklanır. Örneğin, işçi sendikaları gelecekte işsizlik ya da grev sırasında ücret kaybı şeklinde ortaya çıkabilecek zorlukları hafifletmek için para biriktirmektedir. Bu eylem, gelecekteki tehditler için planlanan bir tür proaktif *hareketlilik*dir. Buna göre, önce Dresden, Almanya'da ve daha sonra farklı Avrupa ülkelerinde kurulan PEGIDA'nın (Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar)², Batı'yı Müslümanların istilasından korumak istedikleri için harekete geçmeye hazır ve stratejilerini buna göre hazırlamış bir grup olduğu söylenebilir (Kaya, 2019).

Bu kısa tarihsel bakış, iki önemli gözlem yapmamızı sağlar. Her şeyden önce radikalizm kavramının tarihselliği, statükoya yönelik tehditleri kınama kaygıları ve herhangi bir değişikliğe neden olabilecek siyasi ideolojilerle iç içe geçmiş gibi görünmektedir. Paradoksal olarak kavramın esnekliği ve güçlü ideolojileri haklı çıkarma işlevselliği (Jost, 2017), bu kavramı kullanan grupların ve hedeflerinin özellikleri hakkında bize daha fazla bilgi verebilir. Bu da bizi ikinci noktaya getiriyor. Bu merceklerden bakıldığında, 11 Eylül sonrası 'radikalleşme' teriminin, İslamcı gruplardan kaynaklanan ve neredeyse tamamen şiddet içeren siyasi eylemi belirtmek için kullanılması, aslında, eski sol ütopyaların şimdilerde küreselleşme karşısında uygulanabilir tek hegemonik ütopya olarak bayrağı İslamist gruplara verdiği söylenebilir (Appadurai, 1996; De Certeau, 1984).

² PEGIDA Almanca'da *Patriotische Europäer Gegen Islamisierung Des Abendlandes* anlamına gelir. İngiliz medyası PEGIDA'nın adını 'Batı'nın İslamlaştırılmasına Karşı Vatansever Avrupalılar' olarak tercüme etse de, "akşam diyarı" anlamına gelen ve Batı'yı temsil eden *Abendland* aslında *Morgenland* veya "sabah diyarı"nın karşıtı olan oldukça eski bir terimdir ve gün doğumu ve gün batımının konumlarına sembolize ederler. Görünüşe göre Batı Medeniyeti (*Abendlandes*) teriminin nostaljik çağrışımı AfD destekçilerine hitap etmektedir (*Alternatif für Deutschland*).

Sonuç Yerine

Radikalleşme, her şeyden önce, grup dinamiklerinin ideolojiden daha önemli olduğu bir sosyalleşme süreci olarak anlaşılmalıdır. İslam monolitik bir oluşum değildir - dünyadaki inançları ve uygulamaları aynı değildir (Leonard, 2003). Sünni İslam'da merkezi bir ruhban sınıfı yoktur, ancak Şii İslam'ın vardır. Dolayısıyla, farklı ülkelerdeki Müslümanlar İslam'ı yerel bağlamlardan güçlü bir şekilde etkilenerek anlamakta ve uygulamaktadırlar. Öte yandan, günümüzde neo-liberalist ideolojinin istikrarsızlaştırıcı etkilerine karşı endişelerini ifade eden tek grup sadece radikalleşen Müslümanlar değil, uzak ve küçük kasabalarda, kırsal ve dağlık bölgeler gibi siyasi merkez açısından "artık önemli olmayan yerlerde" yaşayan birçok yerli birey de şikayetlerini dile getirmektedir. Bu bireyler ayrıca, uluslararası ticaret, hareketlilik, çeşitlilik ve uluslararasılaşma gibi çeşitli küreselleşme akışlarına karşı memnuniyetsizliklerini ifade etmek için bir tür yerelci veya etno-milliyetçi radikalleşme biçimi de benimseyebilirler.

Radikalleşmenin temel nedenlerini değerlendirmede yerel bağlamın rolü ideolojinin rolünden daha önce gelmelidir. Araştırmalar, diğer normal dışı davranış biçimlerinden de yola çıkarak, radikalleşme sürecindeki bireylerin geçtiği aşamalarla ilgili detaylı bilgiyi bize sağlamaktadır. Nihayetinde terörizme doğru ilerleyen bir sosyalleşme süreci olarak radikalleşme yavaş yavaş gerçekleşir ve uzun bir süreci gerektirir. Hayal kırıklığı, aşağılanma, tanınmama, yabancılaşma, dışlanma, eşitsizlik, belirsizlik ve yoksunluk duyguları ilk önce bireyler tarafından içselleştirilir. Bireysel içselleştirme durumu daha sonra bu duyguların ortaya çıkmasından sorumlu tutulan toplumdaki zihinsel bir ayrılığa yol açar. Bireyler daha sonra aynı duyguları paylaşan ve bir gruba aidiyet duygusu yaratan başkalarına ulaşırlar. Bu süreç etno-kültürel veya dini bir azınlık grubunun oluşumundan farklı değildir. Böyle bir azınlık grubu içinde, kişisel duygular, "grup içi" üyelerinin "bu konuda ne yapacağız?" diye sormaya başladığında siyasallaşır. "Grup içi" zihniyet, yavaş yavaş sorgulanamayan bir inanç sistemi ve tutumuna dönüşür ve alternatif yollar yavaş yavaş bir kenara itilir. Coolsaet (2019), ideolojinin radikalleşen bireye kendi grubu dışındakileri insani duygularla algılamaktan uzaklaştırdığını ve yukarıda belirtilen hayal kırıklığı ve eşitsizlik duygularından sorumlu olmayan masum bireyleri suçlamaya ittiğini belirtmektedir.

Teşekkür

Jais Adam-Troian, Ayşe Tecmen ve Ayşenur Benevento'ya bu yazının genişletilmiş versiyonunun yazılması sırasında verdikleri destek, öneri ve açıklamalar için teşekkür ediyorum. Metni İngilizce orijinalinden Türkçeye çeviren Ayşenur Benevento, Ayşe Tecmen ve Didem Balatlıoğulları'na ayrıca teşekkür ederim.

Atıflar

Appadurai, A. (1997). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minnesota: University of Minnesota Press.

Böttcher, A. (2017). "Towards Academic consensus definitions of radicalism and extremism", *Perspectives on terrorism*, 11(4).

Calhoun, C. (2011). *The Roots of Radicalism: Tradition, the Public Sphere, and Early 19th Century Social Movements*. Chicago: Chicago University Press.

Coolsaet, R. (2019). "Radicalization: The Origins and Limits of a Contested Concept," in Nadia Fadil, Martin de Koning and Francesco Ragazzi (eds.), *Radicalization in Belgium and the Netherlands: Critical Perspectives on Violence and Security*. London: I.B.Tauris: 29-51

De Certeau, M. (1984). *The Practice of Everyday Life*. Trans. Steven Rendall, Berkeley: University of California Press.

Kaya, A. (2015). "Islamophobia as an Ideology in the West: Scapegoating Muslim-Origin Migrants," in Anna Amelina, Kenneth Horvath, Bruno Meeus (eds.), *International Handbook of Migration and Social Transformation in Europe*. Wiesbaden: Springer.

Kaya, A. (2019). *Populism and Heritage in Europe: Lost in Diversity and Unity*. London: Routledge.

Kepel, G. (2017). *Terror in France: The Rise of Jihad in the West*. Princeton University Press.

Khosrokhavar, F. (2014). *Radicalisation*. Paris: Les éditions de la maison des sciences de l'homme.

Kruglanski, A. W., J. J. Bélanger and R. Gunaratna (2019). *The three pillars of radicalization: Needs, narratives, and networks*. Oxford: Oxford University Press, USA.

Leonard, K. I. (2003). *Muslims in the United States: The state of research*. Russell Sage Foundation. New York.

Lipset, S. M. (1960). *Political Man: The Social Bases of Politics*. Garden City, NY: Doubleday.

Mandel, D. R. (2009). "Radicalization: What does it mean", *Home-grown terrorism*, 101-113.

Maskaliūnaitė, A. (2015). "Exploring the theories of radicalization," *International Studies Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, Vol. 17, No. 1: 9-26.

Mead, L. M. (ed.) (1997). *The new paternalism: Supervisory approaches to poverty*. Washington D.C.: The Brookings Institution.

Mill, J. S. (1950). *Utilitarianism, Liberty and Repressive Government*. London: J.M.Dent.

Moskalenko, S., and C. McCauley (2009). "Measuring political mobilization: The distinction between activism and radicalism", *Terrorism and political violence*, 21(2): 239-260.

Mudde, C. (2004). "The Populist Zeitgeist", *Government and Opposition*. Volume 39, Issue 4: 541-563.

Noor, M., N. Kteily, B. Siem and A. Mazziotta (2019). “‘Terrorist’ or ‘mentally ill’: Motivated biases rooted in partisanship shape attributions about violent actors”, *Social Psychological and Personality Science*, 10(4): 485-493.

Rodrigues-Pose, A. (2018). “The revenge of the places that don’t matter (and what to do about it)”, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 11: 189–209

Roy, O. (2017). *Jihad and Death: The Global Appeal of Islamic State*. London: Hurst

Sartori, G. (1984). “Guidelines for concept analysis”, *Social science concepts: A systematic analysis*: 15-85.

Schmid, A. P. (2013). “Radicalisation, de-radicalisation, counter-radicalisation: A conceptual discussion and literature review”, *ICCT Research Paper*, 97(1).

Tilly, C. (1977). “From Mobilization to Revolution”, *CRSO Working Paper*, 156. Ann Arbor: University of Michigan.

Van den Bos, K. (2018). *Why People Radicalize: How Unfairness Judgments are Used to Fuel Radical Beliefs, Extremist Behaviors, and Terrorism*. Oxford (UK): Oxford University Press.